

УДК 811.161.2'367.624

ШИСТЕРОВ Ігор – магістр, аспірант Інституту славістики, Університет імені Масарика в місті Брно (Чеська Республіка) (igorshsterov44gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2944-9368>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4557.2019.44.187319>

Бібліографічний опис статті: Шистеров, І. (2019). Прислівник як частина морфологічного курсу у світлі новітніх технологій. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 44*, 118–125. doi: 10.24919/2522-4557.2019.44.187319.

ПРИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОРФОЛОГІЧНОГО КУРСУ У СВІТЛІ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті зосереджено увагу на методиці викладання прислівника під час вивчення морфології в середній та вищій школах з залученням новітніх технологій і на рекомендаціях щодо їхнього застосування на практиці. Описано новітні технології: 1) електронне навчання (E-learning) (метод адаптації), використання платформи ELF (шаблони для вправ і тестів; онлайн-курси, питання / відповіді в режимі чату тощо); 2) змішаний тип навчання: засвоєння частини матеріалу безпосередньо на лекціях, а частини – за допомогою самостійного електронного навчання й інтерактивної асинхронної взаємодії між учнем / учителем, студентом / викладачем; 3) MOOC: massive open online course – масові відкриті онлайн-курси для учнів середньої школи та для студентів вишів.

З'ясовано, що найважливішими завданнями курсу морфології для школярів і студентів-іноземців є правильне розпізнавання частин мов та розуміння їхньої ролі в реченні; вміння використовувати можливості словотворчих і словозмінних елементів; розрізнення стилістичних функцій лексем.

У статті запропоновано вправи, спрямовані на освоєння синонімії та омонімії прислівників, виокремлення розрядів цієї частини мови, що сприятиме кращому засвоєнню учнями та студентами прислівникової лексики.

Доведено, що поглиблене вивчення прислівника, його ознак і функцій впливає на розуміння лексико-семантичної багатогранності української мови, спонукає учнів та студентів правильно встановлювати синтаксичні зв'язки між словами, розширює їхній словниковий запас і вміння користуватися літературною мовою.

Ключові слова: прислівник; морфологія; вправи для учнів та студентів; новітні технології; інформаційна система; навчальний процес; методологія.

SHYSTEROV Ihor – Master, Postgraduate Student of the Institute of Slavic Studies, Masaryk University in Brno (Czech Republic) (igorshsterov44gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2944-9368>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4557.2019.44.187319>

To cite this article: Shysterov, I. (2019). Pryslivnyk yak chastyna morfolohichnoho kursu u svitli novitnikh tekhnolohii [Adverb as a part of the morphological course in the light of new technologies]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia «Filolohiia» – Problems of Humanities. «Philology» Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 44, 118–125. doi: 10.24919/2522-4557.2019.44.187319 [in Ukrainian].

ADVERB AS A PART OF THE MORPHOLOGICAL COURSE IN THE LIGHT OF NEW TECHNOLOGIES

Summary. *The article focuses on the methodology of teaching the adverb in the study of morphology in secondary schools and university with the use of new technologies and recommendations for their application in practice. The latest technologies are described: 1) e-learning (adaptation method), use of ELF platform (templates for exercises and tests; online courses, chat questions / answers, etc.); 2) mixed type of teaching: mastering part of the material directly at lectures, and part – through independent e-learning and interactive asynchronous interaction between student / teacher, student / teacher; 3) MOOC: Massive Open Online Course – Massive open online courses for high school and university students.*

It is found that the most important tasks of the morphology course for school-children and foreign students are to correctly recognize the parts of languages and understand their role in the sentence; ability to use the possibilities of word-forming and word-altering elements; distinguishing the stylistic functions of tokens.

The article proposes exercises aimed at developing the synonymy and homonymy of adverbs, highlighting the levels of this part of the language, which helps to better learn new words and expand the vocabulary of pupils and students.

It is proved that in-depth study of the adverb, its functions and role in the sentence influences understanding of the lexico-semantic versatility of the Ukrainian language, encourages pupils and students to correctly syntactise the words, expand their vocabulary and ability to use the language.

Keywords: *adverb; morphology; exercises for pupils and students; newest technologies; information system; educational process; methodology.*

Проблемам методики викладання курсу морфології в середніх і вищих школах приділено багато уваги та зусиль, адже питання покращення рівня середньої та вищої освіти завжди належали до переліку актуальних. Цю статтю присвячено окресленню шляхів застосування новітніх технологій під час вивчення курсу морфології. Новітніми технологіями вважаємо набір сучасних методів та інструментів, які можна використовувати під час викладення навчального матеріалу та створення письмових завдань. До них відносимо передусім:

1. **Електронне навчання (E-learning)** – використання електронних інформаційних технологій. Сюди можна віднести і так званий метод адаптації, коли сучасні технології, техніка та інструменти використовуються у процесі навчання для його полегшення, а також відіграють роль розважального елемента для привернення уваги молодшого сегменту учнів. Вдалим

прикладом електронного навчання слугує платформа **ELF** (електронне навчання на філософському факультеті) в університеті імені Масарика в місті Брно (Чеська Республіка), розроблена програмістами у вигляді своєрідних шаблонів для вправ і тестів, які викладач за допомогою нескладних кроків може наповнювати своїм матеріалом (зокрема, візуальним і звуковим). Крім цього, платформа ELF може зберігати текстові та медіальні навчальні матеріали, доступ до яких керується автором/викладачем відповідно до вимог поточного предмета. Автоматизація та гнучкість ресурсу дозволяє навіть без знання теорії програмування створювати найрізноманітніші тести, вправи, завдання та лекції з різними ступенями доступу, складності та оцінювання, рівні котрого викладач може налаштувати самостійно під час створення чи корегування завдань та тестів. Для оволодіння ресурсом влаштовуються кількатижневі онлайн-курси, де потенційний користувач може навчитися гнучко використовувати всі можливості платформи ELF. Крім цього, знімаються навчальні відео, створюються інструкції, а також існує служба підтримки, яка відповідає на запитання користувачів у режимі чату. Дізнатися більше та переглянути інтерфейс ресурсу можна за посиланням, наведеним у переліку літератури.

2. **Змішаний тип навчання** – це така організація освітнього процесу, коли учні та студенти засвоюють і практикують частину матеріалу (наприклад, практичні вправи) безпосередньо на уроках чи лекціях, а іншу частину (теоретичний матеріал) опановують шляхом самостійного електронного навчання й інтерактивної асинхронної взаємодії з учителем або викладачем (згаданий вище ресурс ELF, для прикладу) або ж синхронної взаємодії під час онлайн-лекцій і семінарів.

3. **МООС** (Massive open online course – масові відкриті онлайн-курси). Перевага цього способу навчання в тому, що за допомогою масового курсу можна зібрати велику кількість учнів і, за потреби, декілька викладачів одночасно, а також усіх зацікавлених, наприклад, з різних класів чи потоків, шкіл і університетів.

Важливим пунктом, що поєднує знання, набуті на початкових рівнях, із більш поглибленими знаннями синтаксису, стає основний курс морфології, де учні вивчають граматичну сутність слова, а також дериваційні та словозмінні процеси мови, їхню специфіку. Вивчення частин мови допомагає учням краще розібратися із пунктуаційними та орфографічними правилами, покращує процес зв'язного мовлення, розширює словниковий запас; стають доступнішими та зрозумілишими літературні мовні норми.

Найважливішими завданнями курсу морфології для школярів і студентів-іноземців уважасмо: розпізнавання частин мови та розуміння їхньої ролі в реченні; вміння використовувати можливості словотворчих і словозмінних елементів; розрізнення стилістичних функцій слів; покращення комунікативної здібності учнів завдяки згаданим завданням.

Безпосереднім предметом нашої статті є прислівник і методи його вивчення у світлі новітніх технологій, а також проблеми, пов'язані з його засвоєнням.

У процесі класифікації частин мови учні/студенти повинні розрізняти граматичні категорії, специфічні ознаки, а також функції цього класу слів. Проблеми можуть виникнути під час виокремлення різних частин мови, наприклад, часткових омонімів, точніше, омоформ, які виконують різні синтаксичні функції в реченні: *у лісі вже третій день вила стая вовків* (де *вила* – це минулий час дієслова *вити*); *селяни кожного ранку беруть вила й коси та йдуть у поле працювати* (де *вила* – іменник множинної форми). Значною проблемою у процесі вивчення частин мови постає розмежування омоформ одного слова, наприклад, форми орудного відмінка іменника жіночого роду однини від прислівника: *вона стрілою вилетіла з будинку* (де слово *стрілою* відіграє роль прислівника способу дії); пор. *Робін Гуд покарав своєю стрілою всіх кривдників простого люду* (де *стрілою* – це іменник). Необхідно також акцентувати на важливості явища синонімії у сфері прислівника, а також на різних способах написання прислівникових слів та на варіативності деяких з них: *по-весняному, вгору, з боку на бік, (з)відки, (з)відсіля, (з)відсіль, звідцїля, звідціль* тощо.

Різноманітність прислівникової системи зумовлює поділ її одиниць на групи та відносно умовні розряди, кваліфікація яких не завжди збігається в працях різних дослідників, а також у навчальних посібниках. За вивчення розрядів цієї частини мови важливу роль відіграє розуміння структури речень та функціонування слів у них.

Практичні завдання, серед яких доречні вправи, спрямовані на освоєння синонімії, омонімії прислівників, виокремлення розрядів, сприяють кращому засвоєнню нових слів і розширенню в такий спосіб словникового запасу учнів та студентів, що в подальшому сприятиме ефективному вивченню синтаксису. Ураховуючи зазначене, варто приділити значну увагу цим моментам морфологічної підготовки учнів, оскільки специфічність і багатозначність прислівників української мови не лише дає можливість створювати корисні та цікаві завдання, застосовані в електронному навчанні, а й суттєво впливає на розвиток їхніх мовленнєвих здібностей.

Нижче подаємо взірці практичних завдань.

Вправи та тести можуть бути реалізовані в межах усіх методів, представлених на початку цієї статті. Методика шаблонного онлайн-доповнення завдань із зворотнім зв'язком, рівнями допуску та автоматичним чи ручним оцінюванням вимагає створення елементарних або більш складних апікацій (зосібна версій для смартфонів і планшетів). Створення таких онлайн-систем для навчальних закладів інтерес та підготовку учнів виведе на якісно новий рівень.

Вправи на розподіл прислівників місця і часу на підкатегорії (початковий момент дії, поточний і кінцевий). У завданні запропоновано доповнити

наведені ряди прислівників, пояснити, за потреби, у довільній письмовій формі свій вибір та потлумачити значення зазначеного прислівника.

Завдання. Дібрати прислівник місця/часу до кожного речення, причому в кожному наступному реченні мають бути задіяні прислівники з іншими просторовими значеннями. До кожного прислівника, якщо це можливо, віднайти синонім (або/і антонім) чи інший варіант написання. Простіший варіант завдання може бути реалізований за допомогою контекстного меню з можливістю вибору серед правильних і неправильних варіантів відповідей; складніший варіант вимагатиме вписання правильного прислівника у поле без вибору варіантів:

Речення	Прислівник	Антонім
Початок дії (звідки?) <i>Турки, що кошовий їх бачив вчора йдуть (...)</i>	<i>здалека</i>	<i>зблизька</i>
Речення	Прислівник	Синонім
Кінець дії (куди?) <i>Покинаний космічний корабель затягнуло (...)</i>	<i>Казна-куди</i>	<i>Бозна-куди</i>
Місцезнаходження (де?) <i>Найбільше дерево парку росте (...)</i>	<i>Казна-де</i>	<i>Бозна-де</i>

Речення	Прислівник	Синонім
Значення моменту дії чи стану (коли?) <i>Вчені дадуть відповідь на питання (...)</i>	<i>згодом</i>	<i>пізніше</i>
Тривалість дії чи стану (як довго?) <i>Питання смислу життя цікавило людство (...)</i>	<i>завжди</i>	<i>постійно</i>
Початковий момент дії чи стану (відколи?) <i>(...) люди намагалися здобути їжу та вогонь</i>	<i>відвіку</i>	<i>справіку</i>
Кінцевий момент дії чи стану (доколи?) <i>Улітку діти граються надворі (...)</i>	<i>дотемна</i>	<i>допізна</i>

Вправи такого типу допоможуть учневі краще зрозуміти функцію та місце прислівника в реченні, сприятимуть засвоєнню нових слів, а також удосконалять логічне мислення. Завдання можна створювати з прислівниками інших типів, наприклад, якісно-означальними, що є носіями різних значень, або утворювати синонімічні ряди та антонімічні пари як окремо, так і в контексті речення. Окрім цього, важливо розробляти також вправи, на матеріалі яких учні/студенти навчатимуться розрізняти прислівники від прийменниково-відмінкових форм іменника, наприклад, *згори* – *з гори*.

Завдання: дібрати таке дієслово, щоб однакові прислівники в реченнях почали відігравати різну семантичну роль (якість і спосіб дії):

<i>Діти нашої нової сусідки (...) надто чемно</i>	<i>поводяться</i>
<i>Діти нашої нової сусідки (...) дуже чемно</i>	<i>выглядають</i>

У контексті розширення словникового запасу та розвитку просторового мислення учнів корисними, на наш погляд, будуть також вправи на заміну одних синтаксичних конструкцій іншими, синонімічними:

Завдання: знайти та замінити словосполучення тотожним за значенням прислівником або іменниковою формою з адвербіальним значенням:

сполучення слів або словосполучення	відповідь
<i>по стежці</i>	<i>стежкою</i>
<i>у/на лівій частині</i>	<i>зліва/ліворуч</i>
<i>в/на глибину</i>	<i>углиб/вглиб</i>
<i>невідомо звідки</i>	<i>казна-звідки/бозна-звідки/хтозна-звідки</i>

Ефективними для розширення словникового запасу та засвоєння структури речень є завдання, спрямовані на розширення творчих здібностей учнів, коли потрібно замінити підрядні речення прислівниками причини та мети або ж навпаки.

Завдання: замінити виділену частину речення прислівниками причини та мети:

<i>Андрій надягнув кашкет для того, щоб пожартувати.</i>	<i>Андрій надягнув кашкет навиворіт (жартома)</i>
<i>Землетрус почався тоді, коли цього ніхто не чекав.</i>	<i>Землетрус почався (знічев'я)</i>
<i>Михайло накричав на продавщицю, тому що був надто злий.</i>	<i>Михайло накричав на продавщицю (зозла)</i>
<i>Софія загубила зошит через те, що дуже поспішала.</i>	<i>Софія загубила зошит (спохвату)</i>
<i>Петрик проліз у підвал, коли його ніхто не міг помітити.</i>	<i>Петрик проліз у підвал (тайкома)</i>

Як особливу групу слід виділити **предикативні прислівники**. Традиційно вони можуть виражати: стан природи, емоційний або душевний стан людини, потребу чи відсутність когось або чогось, модальність.

Кращому розрізненню семантичних відтінків цих одиниць у реченні слугуватиме написання творів чи розповідей. Такі завдання надзвичайно ефективні в розвитку здібності учнів/студентів послідовно пов'язувати речення в розповіді, глибше пізнати певні закономірності та сприятимуть розвитку уяви, позаяк саме яскрава уява слугує запорукою успіху й основою творчої діяльності.

Створення нестандартних навчальних ситуацій із заохоченням до використання комп'ютерів, смартфонів і, за можливості, розроблених аплікацій

під час вивчення та закріплення нового матеріалу створять передумови та мотивацію для виникнення нових стратегій навчання, де учень безпосередньо братиме участь у створенні нових завдань як для себе, так і для однокласників.

Завдання. Написати розповідь на вільну тему з кожним із запропонованих прислівників, розрізняючи їхні значення та семантичні розряди. *Затишно* (емоційний стан людини) – *затишно* (стан природи); *холодно* (спосіб дії) – *холодно* (стан природи) – *холодно* (емоційний стан людини); *скорботно* (модальне значення прислівника) – *скорботно* (спосіб дії або ж емоційний стан людини).

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що поглиблене вивчення класифікації прислівників, їхніх функцій і завдань у реченні сприяє кращому розумінню семантичної багатогранності української мови, спонукає учнів досліджувати синтаксичні взаємозв'язки між словами, розширює їхній словниковий запас і вміння користуватися літературною мовою. Сучасні технології та активне їх використання й адаптація, про що було згадано на початку статі, зможуть суттєво допомогти зацікавити школярів виучуваним матеріалом, а водночас допоможуть учителеві досягти своєї мети завдяки розмаїттю прийомів і методів, продуманості змісту, вираженій структурі та вдалому добору матеріалів з незначною втратою часу на процес підготовки.

Література

- Богачков, Ю.** (2011). Дистанційне навчання школярів – можливості і проблеми. *Комп'ютер у школі та сім'ї*, 2, 29–34.
- Загнітко, А.О.** (2012). *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни* (Т. 1–4). Донецьк: ДонНУ.
- Луценко, В.І.** (б.р.). *Методика вивчення повнозначних частин мови на функціонально-стилістичних засадах в основній школі*. (Рукопис).
- Пентилюк, М.** (2005). *Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах*. М. Пентилюк (Ред.). Київ: Ленвіт.
- Пентилюк, М.І., & Окуневич, Т.Г.** (2006). *Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навч. посіб.* Київ: Ленвіт.
- Українська мова: енциклопедія* (1 вид.). (2000). Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана.
- <https://www.youtube.com/watch?v=cMsOZjqzdOM> (Дата звернення: 17.08.2019).

References

- Bohachkov, Yu.** (2011). Dystantsiine navchannia shkoliariv – mozhyvosti i problemy [Distance learning for students – opportunities and problems]. *Kompiuter u shkoli ta simi – Computer at School and Family*, 2, 29–34 [in Ukrainian].
- Zahnitko, A.O.** (2012). *Slovyk suchasnoi lnhvistyky: poniattia i terminy* [Dictionary of Modern Linguistics: Concepts and Terms]. (Vol. 1–4). Donetsk: DonNU [in Ukrainian].
- Lutsenko, V.I.** (n.d.). *Metodyka vyvchennia povnoznachnykh chastyn movy na funktsionalno-stylistychnykh zasadakh v osnovnii shkoli* [Methods of studying the full-fledged parts of the language on the functional-stylistic basis in primary school]. (Manuscript) [in Ukrainian].

Pentyliuk, M. (2005). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy v serednikh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching Ukrainian in secondary schools]. M. Pentyliuk (Ed.). Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].

Pentyliuk, M.I., & Okunevych, T.H. (2006). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy u tablytsiakh i skhemakh* [Methods of teaching Ukrainian in tables and diagrams]. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].

Ukrainska mova: entsyklopediia [Ukrainian language: encyclopedia] (1st ed.). (2000). Kyiv: Vydavnytstvo «Ukrainska entsyklopediia» im. M.P. Bazhana [in Ukrainian].

<https://www.youtube.com/watch?v=cMsOZjqzdOM>.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2019 р.